

Er ref/dnr: KN2023/00937

Vårt dnr: : 2023/0080

Klimat- och
näringslivsdepartementet

Stockholm 5 maj 2023

Yttrande över promemorian Tillfällig åtgärd för att underlätta försvarsövningar under särskilda förhållanden

Sammanfattning

- Naturskyddsföreningen anser att det innebär en risk att Försvarsmakten får möjlighet att avvika från de villkor och försiktighetsmått som normalt gäller för att skydda människors hälsa och miljön, i samband med militärövningar som genomförs tillsammans med andra länder.
- Naturskyddsföreningen vill påtala att den aktuella promemorian inte uppmärksammar att militärövningar riskerar leda till att föroreningar sprids i sötvattensmiljöer och dricksvattentäkter.
- Naturskyddsföreningen vill understryka vikten av att tillgången till rent dricksvatten inte äventyras i samband med militärövningar som genomförs tillsammans med andra länder.

Inledning

Klimat- och näringslivsdepartementet föreslår i en promemoria (Dnr KN2023/00937) att Försvarsmakten ska ha rätt att avvika från de villkor och försiktighetsmått som normalt gäller för att skydda människors hälsa och miljön, i samband med militärövningar som genomförs tillsammans med andra länder.

I promemorian hävdas att det finns goda skäl att tillfälligt tillåta buller och andra miljökonsekvenser som överskrider gällande gränsvärden eftersom det handlar om internationella militära övningar som är av stor vikt för Sveriges säkerhet och beredskap.

Naturskyddsföreningen lämnar härmed sina synpunkter på förslaget, med utgångspunkt i de risker för vattenmiljön och dricksvattenkvaliteten som föreningen uppmärksammat.

Allmänna synpunkter

Enligt promemorian bedöms förslaget kunna ge miljökonsekvenser i form av ökat buller. I promemorian framhålls även att förslaget kan innebära ökad användning av luftfartyg och fordon som drivs av fossila bränsle och därmed öka utsläppen av luftföroreningar.

Naturskyddsföreningen noterar med förvåning att risken för att militärövningarna kan leda till föroreningar i vattenmiljöer i allmänhet, och dricksvattentäkter i synnerhet, inte nämns i promemorian.

Naturskyddsföreningen vill därför lyfta fram att undantag från miljölagstiftningen i samband med militärövningar kan leda till utsläpp av flygfotogen och till att metallskrot och andra föroreningar som till exempel PFAS sprids i miljön, vilket är skadligt för både människor och djur och riskerar att förorena dricksvattnet. Ett undantag från miljölagstiftningen i samband med militärövningar ökar risken för att detta sker.

Användning av ammunition

Användningen av ammunition vid skjutövningar leder till att bly sprids i vattenmiljön. Det lokala tillskottet kan med tiden bli ansenligt och lagras då i sedimenten på botten (se till exempel Qvarfort, & Waleij 2004, Boverket 2023).

Speciellt ammunition som inte detoneras, vilket utgör cirka 10 procent av all ammunition som används, ger negativa miljökonsekvenser i form av tungmetaller och toxiska ämnen. I områden som används för skjutövningar förorenas alltså mark och vatten av en kombination av restprodukter från skjutning och urlakning av miljöskadliga ämnen från den kvarliggande oexploderade ammunitionen (Försvårshögskolan 2023).

Användning av släckskum som innehåller PFAS

Försvårsmaktens bidrar till spridningen av PFAS till mark, vatten och grundvatten genom att man använder brandsläckningsmedel som innehåller PFAS-ämnen. Släckskum från Försvårsmaktens övningar har visat sig kunna läcka ned i grundvattnet. (Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen 2020).

Försvårsmakten fortsätter använda PFAS trots att det är väl känt att flera PFAS-ämnen är reproduktionsstörande och kan vara cancerframkallande. Man skriver i sin handlingsplan från 2020 att övningsverksamheten är omgärdad av begränsningar i när och var man får använda släckmedel som innehåller PFAS, för att minska föroreningsrisken (Försvårsmakten 2020).

Naturskyddsföreningen anser att endast fluorfritt släckmedel ska användas vid övning, för att deltagarna inte ska exponeras för PFAS och för att PFAS inte ska spridas i naturen

Viktigt förhindra att vatten förorenas

Tillgång till rent vatten är en förutsättning för väl fungerande samhällen, människors hälsa, och naturmiljön. Enligt Ramdirektivet för vatten (Direktiv 2000/60/EG) vars mål är att främja en hållbar användning av Europas vatten genom att skydda tillgängliga vattenresurser, får kvaliteten på vattnet inte försämrats. Sverige har dessutom enligt artikel 7 i Ramdirektivet för vatten en skyldighet att skydda dricksvattentäkter och vidta nödvändiga åtgärder för att undvika försämring av deras kvalitet.

Livsmedelsverket påpekar i sin riskanalys att vattenförsörjningen är en av flera viktiga samhällsfunktioner som måste upprätthållas även i en krissituation (Livsmedelsverket 2007). Försvarsmakten är i likhet med andra verksamhetsutövare skyldiga att följa de villkor och försiktighetsmått som rätten att utöva en verksamhet har förenats med i gällande miljötillstånd. Naturskyddsföreningen anser att det är centralt att en så livsavgörande resurs som rent dricksvatten inte äventyras i samband med militärövningar som genomförs tillsammans med andra länder.

Naturskyddsföreningens bedömning är alltså att om Försvarsmakten tillåts avvika från de villkor och försiktighetsmått som normalt gäller för att skydda människors hälsa och miljön, i samband med militärövningar som genomförs tillsammans med andra länder, ökar risken för att vattenmiljö och dricksvattenkvalitet försämrats, inom de områden där övningarna pågår.

Litteratur

Hansson, K., Palm Cousins, A., Norström, K., Graae, L., Stenmarck, Å. (2016). Sammanställning av befintlig kunskap om föroreningskällor till PFAS-ämnen i svensk miljö, Svenska miljöinstitutet, NR C 182 2016.

Försvarsmakten (2020). Försvarsmaktens handlingsplan för PFAS-förorenade områden.

Livsmedelsverkets (2007). Riskanalys för dricksvatten.

Qvarfort, U. & Waleij, A. (2004). Bly - Förekomst och miljöeffekter till följd av militära och andra vapenrelaterade effekter. Underlagsrapport FOI-R--1178--SE

Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen (2020). Frikortet - en granskning av försvarets klimatarbete, Svenska Freds- och Skiljedomsföreningen, 2020.

Elektroniska källor:

Boverkets hemsida: PBL Kunskapsbanken. Totalförsvaret.

<https://www.boverket.se/sv/PBL-kunskapsbanken/planering/oversiktsplan/allmannaintressen/hav/totalforsvaret/> (hämtad 24/4-23)

Försvarshögskolans hemsida. Ammunition som förorenar – vad gör vi åt det?

<https://www.fhs.se/arkiv/berattelser/2016-11-10-ammunition-som-forerenar---vad-gor-vi-at-det.html> (hämtad 24/4-23)

Detta remissvar har utarbetats av Mia Svedäng, sakkunnig sötvatten, vid rikskansliet.

För Naturskyddsföreningen

Stockholm dag som ovan

Johanna Sandahl
ordförande

Therese Börjesson
chef för Hav, vatten och
miljögiftsavdelningen